

Jelena Đorđević
Split

DIANA STOLAC: *STAROKAJKAVSKE STUDIJE*

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2003.

U svojoj knjizi *Starokajkavske studije* koju je 2023. objavio Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Diana Stolac pristupa starijoj kajkavštini iz različitih perspektiva istražujući njezine višestruke funkcije, što upućuje i na književnu i kulturnu relevantnost djela koja su njome pisana. Riječ je o jezikoslovki čija su područja znanstvenoga interesa povijest hrvatskoga književnog jezika, povijesna i suvremena sintaksa, sintaktostilistika, sociolingvistika, nazivoslovlje, hrvatski jezik u dijaspori i jezični krajolik. Autorica je objavila mnoštvo knjiga, znanstvenih i stručnih radova, organizirala i/ili sudjelovala u organizaciji 13 međunarodnih znanstvenih skupova *Riječki filološki dani*, a bila je i predsjednica Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku. Zbog njezina iznimnoga doprinosa znanosti Sveučilište u Rijeci dodijelilo joj je 2022. počasni naziv *professor emeritus*, a te je godine dobila i Nagradu za životno djelo Zaklade Sveučilišta u Rijeci.

U *Starokajkavskim studijama* autorica kajkavštinu analizira kao standardizirani jezik upućujući na raznolikost i fleksibilnost izraza, pri čemu je izdvaja kao identitetski simbol ključan za kulturno nasljeđe. Sadržajno je knjiga podijeljena na četiri glavne cjeline. U prvoj se cjelini Stolac bavi standardizacijskim procesima u književnosti pisanoj na kajkavštini, u drugoj nudi pregled pisane kajkavštine tijekom stoljeća, u trećoj pristupa rječnicima i gramatikama, a u četvrtoj se bavi sintaktičkim i sintaktostilističkim temama.

Na samom početku pristupa problematici nazivlja za jezični sustav kojemu pripadaju djela starijih kajkavskih autora, ističući da se u novije vrijeme rabe četiri temeljna naziva: kajkavski književni jezik, kajkavski standardni jezik, kajkavski književnojezični tip i književni jezik stiliziran na kajkavskoj osnovici. Navodi da za ovaj jezik postoje opće zakonitosti i općeprihvaćena uporaba, premda za nje-

ga nema puno normativnih priručnika. Prema tome, za analizu je odabrala korpus koji obuhvaća elemente književnojezične nadgradnje na fonološkoj, morfološkoj, leksičkoj i sintaktičkoj razini. S obzirom na to da je polifunkcionalnost tipična za svaki književni jezik, tipična je i za kajkavski hrvatski književni jezik koji se upotrebljavao prije izbora nacionalnoga jezika u 19. stoljeću. Autorica u knjizi navodi da je izborom štokavštine kao osnovice došlo do promjene situacije u jeziku, pa je u sljedećim desetljećima toga stoljeća kajkavština zanemarena da bi u 20. stoljeću opet doživjela procvat.

Kajkavskom hrvatskom književnom jeziku autorica pristupa analizirajući tekstove autora koji su stvarali tijekom 16., 17., 18. i 19. stoljeća. U odnos stavlja hrvatski i mađarski jezik proučavajući status određenih hungarizama u hrvatskome jeziku, i to analizirajući rječnike Fausta Vrančića, Franje Šušnika i Andrije Jamrešića te stvaralaštvo Marka Marulića. Poseban naglasak stavlja na lekseme kao što su *orsag* i *beteg* te na pravno nazivlje. Analizirajući hrvatski književni jezik u 16. stoljeću, Stolac se referira na Ivana Pergošića, Blaža Škrinjarića i Antuna Vramca. Iščitavanjem sličnosti i razlika na različitim jezičnim razinama u djelima dolazi do zaključka da je u tom razdoblju moguće utvrditi početke oblikovanja osnovice kajkavskoga hrvatskog književnog jezika i njezine nadgradnje, koja je unutarjezična. Prikaz 17. stoljeća obuhvaća analizu tekstova autora kao što su Juraj Habelić, Anton Dalmatin, Stjepan Konzul Istranin i dr. Stolac ističe i da su se do danas sačuvala vrijedna djela pripadnika ozaljskoga kruga. Izdvaja pritom tekst *Andrijanskoga mora sirena*, koji je izvorno napisao Nikola Zrinki, a preveo ga je s mađarskoga njegov brat Petar Zrinski, čime se dokazalo da je na kajkavštinu bilo moguće prevesti stihove zahtjevne versifikacije. Autorica ističe i knjigu *Gartlic za čas kratiti* Frana Krste Frankopana, u kojoj dolazi do miješanja čakavskih, kajkavskih i štokavskih elemenata, kao i *Putni tovaruš* autorice Ane Katarine Zrinske, također pisan tronarječnim tipom književnoga jezika. Od autora iz 18. stoljeća izdvaja Mihalja Šilobada Bolšića, Josipa Šipuš, Tituša Brezovačkoga i dr. Ističe da su u tome stoljeću nastajali znanstveni tekstovi, posebno priručnici i udžbenici. Analizom imena i prezimena likova iz desetak komedija autora kao što su Brezovački, Jandrić i Lovrenović dolazi do zaključka da je moguće izdvojiti ona imena i prezimena koja pripadaju književnojezičnoj nadgradnji, a ne organskoj osnovici, pa kajkavštinu i na onomastičkoj razini Stolac vidi kao anorganski sustav. Među autorima 19. stoljeća Stolac izdvaja Ivana Krizmanića, Jakoba Lovrenčića, Pavla Štoosa i dr. Osobito je zanimljiva analiza korpusa Ignjaca Kristijanovića, autora gramatike i urednika *Danice zagrebačke*, u koju je uvrstio i prijevode Ezopovih basna. Stolac promatra strukturu naslova tih basna, njihovu kompoziciju te se referira na metaforičnost koja rezultira intertekstualnošću. Ističe da je prva polovina 19. stoljeća znatno plodnija tekstovima na kajkavštini nego što se inače misli, ali da je uspostavljanje standar-

dnojezične norme koju su utemeljili ilirci rezultiralo krajem pisanoga stvaralaštva na književnoj kajkavštini.

U dijelu posvećenom starijem kajkavskom jezikoslovlju Stolac daje pregled starokajkavske leksikografije i starokajkavskih gramatika. Leksikografiju je predstavila analizirajući tvorbu riječi za vršitelje radnje. Za analizu su upotrijebljeni *Dikcionar* Jurja Habelića, *Gazofilacij* Ivana Belostenca te *Leksikon* Franje Sušnika i Andrije Jamrešića. Nakon što je ponudila opća obilježja triju rječnika, analizirala je tvorbenu razinu stavljajući naglasak na sufiksalsnu i morfološku tvorbu. Prikazala je i odnos naziva za vršitelje radnje u višechlanim nazivima. Kako ističe Stolac, u višechlanih su naziva često zabilježene atributne sintagme, a imenicu su obilježavali sročni i nesročni atributi te atributne rečenice. Analiza je potvrdila bogatstvo rječničke građe u trima analiziranim rječnicima. Navodeći gramatike, Stolac se osobito posvetila gramatici posljednjega starokajkavskog gramatičara Ignjaca Kristijanovića. Riječ je o gramatici pisanoj njemačkim jezikom na gotici, sa starokajkavskim primjerima na latinici. Stolac ističe sustavni prikaz morfološke razine u gramatici, ali ističe da su odjeljci o grafiji, naglasku, sintaksi i ortografiji kratki i necjeloviti, što je i inače bio slučaj sa starijim hrvatskim gramatikama. Zatim u kontekstu morfologije nudi detaljniji prikaz i analizu morfologije imenica s obzirom na kategorije roda, broja i padeža te tipove deklinacije.

U posljednjem se dijelu u kontekstu sintaktičkih i sintaktostilističkih tema Stolac bavi sintaktičkim funkcijama genitiva, priložnom oznakom mjesta, imenskim predikatom, sintaktostilistikom kajkavskoga hrvatskoga književnog jezika i sintaksom humora. Za korpus su upotrijebljeni dramski radovi kajkavskoga komediografa i pjesnika Tituša Brezovačkoga. Kako bi opisala sintaktičke funkcije toga padeža, obavila je klasifikaciju na primarnu (adnominalnu) i sekundarnu (adverbalnu) funkciju. U kontekstu priložnih oznaka Stolac ističe brojne prijedložne izraze koji potvrđuju postojanje priložnih oznaka, što je odraz sintakse slavenskih jezika (npr. *vu hižu*). Na njih Stolac većim djelom temelji svoje istraživanje priložnih oznaka. Rjeđe su priložne oznake izražene besprijedložnim padežom s obveznom atribucijom (npr. *celoga dneva*), a najčešća je sinonimijska mogućnost prijedložnom izrazu prilog (npr. *potlam*). Analizom korpusa potvrđuje da se u kajkavskome hrvatskome književnom jeziku priložna oznaka mjesta može izreći prijedložnim genitivnim, akuzativnim, lokativnim i instrumentalnim izrazima, a najčešće su priložne oznake mjesta pritom u lokativu, akuzativu i genitivu. Mjesni su adverbijali povezani s glagolima kretanja i mirovanja, a na semantičku razinu utječe upravo izbor padeža. Analizom pak imenskoga predikata Stolac zaključuje da je nominativ padež imenskoga predikata, pri čemu se u analiziranom korpusu on javlja u različitim sintaktičkim konstrukcijama. Predikatno se ime nakon nominativa često javlja u genitivu, a znatno su rjeđi primjeri u dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu. S obzirom na

složenost prikaza sintaktostilistike književnoga jezika, osobito starijega, Stolac je u analizi sintaktostilistike kajkavskoga odabrala samo nekoliko značajka te predstavila osnovne postupke: sintaktičku sinonimiju i sintaktičku polisemiju. Naposljetku je posvetila pozornost sintaksi humora tražeći poveznice između dvojice velikih komediografa starije hrvatske književnosti, Marina Držića i Tituša Brezovačkoga. Autorica je izdvojila jezična sredstva kojima oni ostvaruju komične efekte, fokusirajući se na sintaktičku strukturu, izbor leksema specifičnih semantičkih značajki, intonaciju i dr. Sličnost u humoru u obojice književnika uočava se pri ismijavanju likova koji uče, ali ne nauče neki strani jezik, a njime se služe, pa time mijesaju sintaktičke konstrukcije više jezika, pri čemu hibridnost izaziva komičan efekt.

Analiza koju je provela Diana Stolac, pridonosi boljem shvaćanju razvoja hrvatskoga jezičnog nasljeđa i položaja kajkavskoga hrvatskoga književnog jezika unutar hrvatskoga kulturnog identiteta, čime je dan izniman doprinos u području lingvistike i filologije, a osobito jezične povijesti i dijalektologije.